

**lekļaujošā izglītība un
darbs klasē
vidējās izglītības posmā**

Noslēguma ziņojums

2005

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra

Šo ziņojumu ir sagatavojusi un izdevusi Eiropas speciālās attīstības aģentūra.

Ziņojumu ir atļauts citēt tikai ar precīzu norādi uz avotu.

Visu valstu, kas piedalījās pētījumā, oriģinālie ziņojumi, literatūras apskats ar apmaiņas braucienu ziņojumiem ir pieejami lekļaujošās izglītības un Darbs klasē vietnē: www.european-agency.org

Šis ziņojums ir pieejams pilnīgi manipulējamos formātos un 16 citās valodās, lai veiksmīgāk atbalstītu informācijas pieejamību no Eiropas Aģentūras tīmekļa vietnes: www.european-agency.org

Noslēguma ziņojums ir sagatavots, balstoties uz apstiprināto valstu ekspertu un Eiropas Aģentūras nacionālo koordinātoru ieguldījumu, kuri piedalījās projektā "Iekļaujošā izglītība un darbs klasē vidējās izglītības posmā". Visu informāciju par to, kā sazināties ar viņiem var atrast lekļaujošās izglītības un Darbs klasē vietnē: www.european-agency.org

Redaktors: Kors J.V. Meijers (Cor J.W. Meijer)

ISBN 87-91500-36-2

2005. gads

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra

Sekretariāts:
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C
Denmark
Tālr: +45 64 41 00 20
Fakss: +45 64 41 23 03
secretariat@european-agency.org

Birojs Briselē:
3, Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels
Belgium
Tālr: +32 2 280 33 59
Fakss: +32 2 280 17 88
brussels.office@european-agency.org

Tīmekļa vietne: www.european-agency.org

SATURS

KOPSAVILKUMS	4
1 IEVADS	7
2 STRUKTŪRA, MĒRĶI UN METODIKA	11
Struktūra	11
Mērķi.....	12
Metodika.....	13
3 EFEKTĪVS DARBS KLASĒ	15
(i) Kooperatīvā mācīšana	15
(ii) Kooperatīvā mācīšanās	17
(iii) Problēmu risināšana sadarbībā.....	18
(iv) Heterogēnu grupu veidošana	20
(v) Efektīva mācīšana	21
(vi) Mājas zonas sistēma	22
(vii) Alternatīvās mācīšanās stratēģijas	24
4 IEKĻAUŠANAS NOSACĪJUMI	27
Skolotāji	27
Skola.....	28
Ārējie nosacījumi	30
5 SECINĀJUMI	32
NORĀDES	34

KOPSAVILKUMS

Projekts **iekļaujošā izglītība un darbs klasē vidējās izglītības posmā** ir turpinājums tam darbam, kas jau ir pabeigts attiecībā par pamatzglītību. Tas izmanto to pašu pētījumu struktūru, tos pašus mērķus un metodiku. Pamatojoties uz starptautiskās literatūras apskatu, situāciju izpēti 14 Eiropas valstīs, ekspertu apmeklējumiem piecās valstīs, kā arī balstoties uz dažādām diskusijām, kurās tika iesaistīti eksperti un Eiropas Aģentūras nacionālie koordinatori, tika noteiktas vairākas pazīmes, kas raksturo iekļaujošas klases veidošanos vidējās izglītības posmā. Iegūtos datus varētu uzskatīt par iespējamām stratēģijām, lai uzlabotu iekļaušanu vidusskolās. Bez tam, valstu izpētes ziņojumi un ziņojumi par apmaiņas braucieniem sniedz plašāku ieskatu dažās no nosauktajām stratēģijām.

Saskaņā ar secinājumiem pamatskolas izpētes fāzē, var pārliecināties par to, ka vidējās izglītības posmā **tas, kas ir labs skolēniem ar speciālās izglītības vajadzībām (SIV), ir labs arī visiem pārējiem skolēniem.**

***Situācijas izpēte, AK:** Skola tiek uzskatīta par īpaši veiksmīgu tad, kad tā: sasniedz augstus standartus vidusskolas beigšanas (GCSE) eksāmenos [valsts, publiskie 16+ eksāmeni], nodrošina labu mācīšanu visās programmas jomās (...), labi rūpējas par skolēniem ar fiziskiem traucējumiem vai tiem, kam ir nopietni mācīšanās traucējumi (...). Tiek īpaši izcelti pierādījumi, ka iekļaujošas skolas ir principā efektīvas rindā pasākumu un vēršas pie visiem skolēniem.*

Šis pētījums ir saistīts ar vidējās izglītības posmu, t.i., ar skolēnu vecuma grupu no 11 - 14 gadiem. Iepriekšējais pētījums, kas galveno uzmanību veltīja pamatskolas izglītības posmam, aplūkoja vecuma grupu no 7-11 gadiem.

Iegūtie dati par **darbu klasē** iezīmē septiņas faktoru grupas, kuras var uzskatīt par efektīvām iekļaujošajā izglītībā:

Kooperatīvā mācīšana

Skolotājiem ir nepieciešams atbalsts un viņiem ir nepieciešams kooperēties ar virkni citu kolēģu savā skolā, kā arī ar profesionāļiem ārpus skolas.

Kooperatīvā mācīšanās

Vienaudžu kopā mācīšanās ir efektīva gan izziņas, gan sociāli emocionālā aspektā. Skolēni, kas palīdz viens otram, īpaši elastīgā un labi pārdomātā skolēnu sagrupēšanas sistēmā, gūst labumu no mācīšanās kopā.

Problēmu risināšana sadarbībā

Skolotājiem, kam nepieciešama palīdzība iekļaut skolēnus ar uzvedības traucējumiem, sistemātiska pieeja nevēlamajai uzvedībai ir efektīvs paņēmieni kā samazināt traucējumu intensitāti stundās. Skaidri izstrādāti noteikumi klasē, par ko vienojas ar visiem skolēniem (kopā ar atbilstošiem stimuliem), ir pierādījuši savu efektivitāti.

Heterogēnu (neviendabīgu) grupu veidošana

Neviendabīgu grupu veidošana un daudz diferencētāka pieeja izglītībai ir nepieciešama un efektīva, kad klasē jāstrādā ar dažādiem skolēniem.

Efektīva mācīšana

Iepriekšminētajiem pasākumiem būtu jābūt iekļautiem kopējā pieejā, kur izglītība balstās uz novērtējumu un kur tiek sagaidīti augsti sasniegumi. Visi skolēni, ieskaitot skolēnus ar SIV, uzrāda uzlabojumu savās zināšanās, viņu darbu sistemātiski novērojot, novērtējot, plānojot un vērtējot. Mācību programmu var pielāgot individuālām vajadzībām un var ieviest atbilstošu papildus atbalstu ar individuālā mācību plāna (IMP) palīdzību. Šādam IMP vajadzētu iederēties normālā mācību programmā.

Mājas zonas sistēma

Dažās skolās mācību programmas īstenošanas organizācija ir radikāli mainījusies: skolēni visu laiku uzturas kopējā teritorijā, kas sastāv no divām trijām klasēm, kurās notiek gandrīz viss mācību process.

Neliela skolotāju komanda ir atbildīga par sniegto izglītību šajā mājas zonā.

Alternatīvās mācīšanās stratēģijas

Lai atbalstītu skolēnu ar speciālām vajadzībām iekļaušanu, pēdējo gadu laikā ir izveidoti vairāki *mācīšanās stratēģiju* modeļi. Šādu programmu mērķis ir mācīt skolēniem, kā mācīties un kā risināt problēmas. Bez tam, var apgalvot, ka lielākas atbildības uzticēšana skolēniem par savu izglītību var veicināt veiksmīgu iekļaušanu vidusskolās.

1 IEVADS

Speciālo vajadzību izglītības nodrošināšana vidējās izglītības posmā ir sarežģīts jautājums speciālās izglītības un mācību programmas jomās. Dažādi ziņojumi (skat. Eiropas Aģentūras pētījumus par speciālās izglītības nodrošināšanu Eiropā, 1998, 2003. gados) izsaka domu, ka iekļaušana kopumā attīstās labi pamatzglītības posmā, bet vidusskolas posmā parādās nopietnas problēmas. Var apgalvot, ka, palielinot mācību priekšmetu specializāciju un dažādās organizatoriskās stratēģijas vidusskolā, tas noved pie nopietnām grūtībām skolēnu iekļaušanā vidusskolas līmenī. Šo situāciju pastiprina fakts, ka kopumā plaisa starp skolēniem ar SIV un viņu vienaudžiem paplašinās, viņiem kļūstot vecākiem. Turklāt, daudzās valstīs vidējo izglītību parasti raksturo “plūsmu” modelis: skolēnus sadala vairākās plūsmās (vai klašu grupās), ņemot par pamatu viņu sasniegto zināšanu līmeni.

Literatūras apskats, Zviedrija: *Vecākie skolēni sastopas ar ievērojami vairāk barjerām skolā nekā jaunākie skolēni (...) Problēmas nav saistītas ar diagnozi vai mobilitāti, bet vairāk ar skolas aktivitātēm un tās darba organizāciju.*

Literatūras apskats, Šveice: *Pāreja no parasti integratīvas apmācības pamatskolas līmenī uz kopumā segregētu apmācību vidusskolas līmenī var tikt uzskatīta par izvēles brīdi skolēna karjerā. Pāreja no daudz integratīvākām apmācības formām klasē uz dalīšanu grupās pēc mācību sasniegumu līmeņa atstāj iespaidu uz visu atlikušo laiku, kas skolēnam pavadāms skolā – turklāt, skolēni ar SIV nevar vienkārši atmest savu “bagāžu”, kas nāk viņiem līdzī no pamatskolas laika, viņiem tā ir jānes līdzī uz izteikti segregētu mācību vidi.*

Sarežģīts jautājums vidusskolas posmā, kas šobrīd ir uzmanības centrā, iegūtie *izglītības rezultāti*. Spiediens uz paaugstinātu akadēmisko rezultātu sasniegšanu, ko uzspiež izglītības sistēmām, veicina skolēnu ievietošanu speciālajās skolās un klasēs.

Literatūras apskats, Spānija: Fakts, ka vidusskolas izglītību raksturo pārmērīgi akadēmiski veidota mācību programma homogēnām (vienveidīgām) skolēnu grupām, apgrūtina mācību programmas pielāgošanas procesu izteikti heterogēnām skolēnu grupām mūsdienās.

Protams, tas nav pārsteidzoši, ka sabiedrība kopumā prasa, lai lielāka uzmanība tiek pievērsta tam, kādi ir rezultāti investīcijām izglītībā. Tā rezultātā tiek ieviesta "tirgus domāšana" izglītībā, un vecāki sāk uzvesties kā "klienti". Skolām ir "jāatskaitās" par sasniegtajiem rezultātiem un palielinās tendence vērtēt skolas pēc to akadēmiskajiem sasniegumiem. Ir jāuzsver, ka šāda attīstība rada nopietnas briesmas viegli ievainojamiem skolēniem. Šajā gadījumā vēlēšanās sasniegt augstākus akadēmiskos rezultātus un vēlēšanās iekļaut skolēnus ar SIV var tikt uzskatītas par abpusēji izslēdzošām. Tomēr piemēri no esošā pētījuma parāda, ka ne vienmēr tā tam jānotiek:

Situācijas izpēte, AK: Skolas direktors izteica savas domas par to, kā skola ir attīstījusies kopš iekļaušanas sākuma gan attiecībā uz speciālajām izglītības vajadzībām, ar kurām tā bija uzsākusi strādāt, gan attiecībā uz kopējiem akadēmiskajiem sasniegumiem. Skola bija veiksmīgi tikusi galā ar spriedzi starp šiem diviem attīstības virzieniem. Desmit mēnešus pirms pētījumu grupas apmeklējuma skolā notika formālā inspekcija, ko veica Izglītības standartu nodaļa (the Office for Standards in Education), kas vada valsts inspekcijas programmu visās tās pārziņā esošajās skolās Anglijā. Inspekcijas ziņojums bija ļoti labvēlīgs un skola tika novērtēta kā "laba". [Izglītības standartu (OFSTED) ziņojums konstatēja] "Skolai ir attaisnojums leņķumam par savu iekļaujošo un daudz kultūru noskaņojumu, kurā tā sasniedz augstus standartu izpildes rādītājus saviem skolēniem un veicina labestīgu savstarpēju rūpju klimatu skolā. Attiecības starp skolas vadību, darbiniekiem un skolēniem ir ļoti labas, un skola tiek

---

vadīta ar patiesu atdevi un godprātību. Tā nodrošina labu naudas vērtību.”

Agrākie Eiropas Aģentūras pētījumi izvirza domu, kam piekrist lielākā daļa valstu, ka iekļaušanas jautājumi vidējās izglītības posmā, ir galvenais rūpju lauks. Specifiskās problēmu jomas, kas tiek saskatītas, ir nepietiekamā skolotāju izglītība un mazāk pozitīva skolotāju attieksme. Skolotāju attieksmi kopumā uzskata par izšķirošo faktoru iekļaujošas izglītības izveidē, un šī attieksme ir ļoti atkarīga no viņu pieredzes, īpaši attiecībā uz skolēniem ar SIV, uz viņu izglītību, pieejamo atbalstu un citiem nosacījumiem: klases lielums un mācību slodze.

Literatūras apskats, Austrija: (...) ir skaidri noteikts, ka pozitīva skolotāju attieksme un skolas vide attiecībā uz iekļaušanu ir galvenais dzinējspēks veiksmīgai iekļaušanai, neskatoties uz to, kāds modelis ir izvēlēts. Novatoriskais impulss, ko radīja šīs skolas, var pārvarēt pat sarežģītus ierobežojumus (piem. nepietiekams stundu daudzums, kas atvēlētas tematiskai novērošanai, slikti aprīkotas klases, pārāk daudz skolotāju komandā, utt.)

Vidusskolas izglītības posmā, izskatās, ka skolotāji mazāk vēlas iekļaut skolēnus ar SIV savās klasēs. Darbs ar skolēniem ar SIV patiešām prasa milzīgu atdevi un smalkjūtību attiecībā uz šo skolēnu vajadzībām.

Situācijas izpēte, Nīderlande: (Attiecībā uz 12 gadīgu zēnu ar Aspergera sindromu) Reiz viena no viņa skolotājiem secināja, ka viņš nav izpildījis visu mājasdarbu. Kad skolotāja jautāja, kāpēc tā, viņa uzzināja, ka dienasgrāmatā ir tikai nedaudz vietas, un viņam nav pieticis vietas uz vienas līnijas, lai pierakstītu visu mājas darbu. Skolnieks atteicās izmantot citas līnijas, jo viņš domāja, ka tās ir domātas citiem mācību priekšmetiem. Arī klasē viņš nebija izlabojis visas savas kļūdas stundās, jo viņa kladē nebija pietiekami daudz vietas. Skolotāja ieteica pierakstīt stundas labajā pusē un veikt

pierakstus par kļūdu labojumiem kreisajā pusē. Tā kā šis risinājums nenoveda pie tā, ka viņa kladē valdīja juceklis, skolēns tam piekrita un problēma tika atrisināta. Viņš bija ļoti nelokāms šajā ziņā.

Šajā pētījumā galvenā uzmanība tiks pievērsta šiem un citiem jautājumiem, ko var attiecināt uz iekļaušanu vidusskolas izglītības posmā. Lasītājiem, kam interesē dokuments, kas veido pamatu šim sintēzes ziņojumam, ir jāgriežas leklājošas izglītības un darba klasē vietnē Aģentūras mājas lapā www.european-agency.org (saite mājas lapā), kur var atrast sekojošus dokumentus:

1. Starptautiskais literatūras apskats par darbu klasē: *leklājošā izglītība un efektīvs darbs klasē vidusskolās. (Education and Effective Classroom Practice in Secondary Schools)*
2. Pieredzes apmaiņas piecās valstīs ziņojumi
3. Valstu Situāciju izpētes ziņojumi no 14 dalībvalstīm.

Lasītājiem visa informācija ir arī pieejama no pamatskolas izglītības projekta šajā tīmekļa vietnē.

2 STRUKTŪRA, MĒRĶI UN METODIKA

Struktūra

Vidējās izglītības projekta vispārējā struktūra ir līdzīga tai, kāda tika pielietota pētot pamatskolas izglītības posmu. Pētījumā galvenā uzmanība pievērsta efektīvai klasei iekļaujošās izglītības ietvaros. Tiek uzskatīts, ka iekļaujošā izglītība galvenokārt balstās uz skolotāja darbību klasē. Tomēr tas, ko skolotājs dara klasē, ir atkarīgs no skolotāja izglītības, pieredzes, pārlicības un attieksmes, kā arī no situācijas klasē, skolā un no dažādiem faktoriem ārpus skolas (vietējā un reģionālā nodrošinājuma, politikas, finansēm, utt.).

***Literatūras apskats, Spānija:** Ir skaidrs, ka skolēnu mācību traucējumi nav iegūti vienīgi no viņu grūtībām iemācīties, bet gan no tā veida, kā darbs skolās tiek organizēts, un tas ir tiešā saistībā ar to, kādas izglītības procesa pazīmes tiek uzrādītas klasē. [piem. tādas kā mācību grūtības].*

***Literatūras apskats, AK:** Lai gan situāciju izpēte uzrāda dažādību termina "iekļaušana" izpratnē, sagaidāmajos rezultātos un veidā kā līdz tiem nokļūt, tika novērota vienprātība, ka iekļaujošai praksei nepieciešama visas skolas reforma, termina "korektīvā apmācība" un mācību programmu veidošana, balstoties uz saturu un tā prezentāciju, likvidēšana.*

Salīdzinot ar iepriekšējo pētījumu, kas galveno uzmanību pievērsa pamatskolas izglītības posmam, izaicinājums pētījumam vidusskolas posmā ir pat lielāks, jo daudzās valstīs mācību programmas organizācija balstās uz atsevišķiem mācību priekšmetiem un tā rezultātā skolēniem ir regulāri jāmaina klases telpas.

***Literatūras apskats, Austrija:** Ārējā diferencēšana norāda uz klases kā kopuma organizatorisku sadalīšanu, tā kā skolēni nepaliek ar klases kodolu, bet pāriet uz citu klasi, lai piedalītos kopējās stundās ar skolēniem no paralēlajām klasēm. Daudzos*

gadījumos tas ir izrādījies nopietns trūkums skolēnu ar SIV integrācijai, jo tādā veidā nav iespējams nodrošināt sociālo nepārtrauktību.

Veids kā vidējā izglītība tiek organizēta daudzās valstīs noved pie nopietniem izaicinājumiem tiem skolēniem, kam ir SIV. Tāpēc ir ļoti būtiski identificēt vairākas stratēģijas, kādas skolas ir izvēlējušās, lai pārvarētu šo problēmu.

Veids, kā skolotāji un skolas realizē iekļaušanu klasē, var būt dažādās formās. Šī pētījuma izvirzītais mērķis bija aprakstīt šīs dažādās pieejas iekļaujošajai izglītībai un padarīt informāciju par tām plašāk pieejamu.

Lai sasniegtu šo mērķi, tika izvirzīti vairāki pamatjautājumi, uz kuriem vajadzēja atbildēt šajā pētījumā. Galvenais jautājums bija: *kā klasē var tikt galā ar atšķirībām?* Vajadzēja padomāt arī par papildjautājumu: *kādi apstākļi ir nepieciešami, lai tiktu galā ar atšķirībām klasē?*

Pētījuma *uzmanības centrā* bija skolotāju darbs. Tomēr tika atzīts, ka skolotāji galvenokārt mācās un attīsta savu darbu nozīmīgu cilvēku savā tuvākajā apkārtnē ieguldījuma ietekmē: tie varētu būt skolas direktors, kolēģi, profesionāļi skolā vai ārpus tās. Tāpēc tieši šie profesionāļi ir tie, kas tiek uzskatīti par šī pētījuma galveno mērķgrupu.

Mērķi

Šī pētījuma galvenais uzdevums bija nodrošināt vadošās personas ar zināšanām par iespējamām stratēģijām, kā strādāt ar atšķirībām klasē un skolā, un informēt viņus par tiem nosacījumiem, kas nepieciešami, lai veiksmīgi ieviestu šīs stratēģijas. Projekts ir mēģinājis atbildēt uz pamatjautājumiem attiecībā uz iekļaujošo izglītību. Pirmkārt, ir pierādīts, ka ir nepieciešama izpratne par to, *kas darbojas iekļaujošā vidē.* Otrkārt, ir sajūta, ka ir nepieciešama dziļāka izpratne par to, *kā iekļaujošā izglītība darbojas.* Treškārt, ir svarīgi uzzināt, *kāpēc tā darbojas* (nosacījumi tās ieviešanai).

Metodika

Dažādi aktivitāšu veidi ir palīdzējuši atbildēt uz iepriekš uzdotajiem jautājumiem. Pētījuma pirmā soļa rezultāts bija ziņojums, kas balstījās uz literatūrā aprakstītiem dažādiem iekļaujošās izglītības modeļiem un nosacījumiem, lai šos modeļus veiksmīgi īstenotu. Gan metodika, gan literatūras apskatu rezultāti ir plaši aprakstīti publikācijā *Iekļaujošā izglītība un efektīvs darbs klasē vidusskolās*, lejupielādējama e-grāmata (Middelfarta, 2004: www.european-agency.org). literatūras apskates posma mērķis bija atklāt *kas darbojas iekļaujošā vidē*.

Nākamajā posmā – situāciju izpētē – galvenā uzmanība tika pievērsta tam, *kā iekļaušana darbojas un kas ir nepieciešams, lai tā darbotos*. Eiropas Aģentūras dalībvalstis analizēja labas prakses piemērus (situāciju izpēte) savās valstīs. Tām tika lūgts galveno uzmanību pievērst darbam klasē un aprakstīt izglītības programmas īpašības. Bez tam, vērā tika ņemts arī programmas saturs un nosacījumi, īpaši tie mainīgie nosacījumi un saturs, ko uzskatīja par nepieciešamiem, lai īstenotu un saglabātu programmu. Šie mainīgie nosacījumi un saturs var eksistēt dažādos līmeņos: skolotājs (prasmes, zināšanas, attieksme un motivācija); klase, skola un skolas komanda; atbalsta pakalpojumi; finansiālie un politiskie jautājumi un citi.

Beidzot, apmaiņas programmas ietvaros, eksperti apmeklēja, analizēja un novērtēja prakses piemērus, lai atklātu vissvarīgākos efektīvas iekļaujošās klases darba pazīmes. Apmeklējot dažādas vietas, kur iekļaujošā izglītība tiek praktizēta, un diskutējot ar ekspertiem, kas piedalījās šajos braucienos, tika sasniegta kvalitatīvāka un plašāka izpratne par to, kur, kā un kāpēc iekļaušana varētu vai nevarētu darboties. Tika apmeklēta Luksemburga, Norvēģija, Spānija, Zviedrija un AK (Anglija). Apmaiņas braucieni tika veikti 2003.gada vasarā.

Tika izmantoti dažādi informācijas avoti, lai iegūtu datus, kas tiek parādīti šajā pārskata ziņojumā. Pirmkārt, tie ir dati no literatūras apskata (gan nacionālā, gan starptautiskā). Otrkārt, tika izmantoti visu 14 dalībvalstu konkrēto piemēru apraksti (situāciju izpēte). Beidzot, tika ņemta vērā informācija attiecībā uz apmaiņas braucieniem aktivitātēm. Šādā veidā tika panākta

---

holistiska pieeja jautājumam par darbu klasē, kas balstījās gan uz izpēti, gan uz informāciju par ikdienas darbu klasē.

Nākamajā nodaļā tiek sniegts pārskats par iekļaujošas skolas vidējās izglītības posmā klases darba pazīmēm. Indikatīvu nosacījumu saraksts iekļaušanai ir dots pēdējā nodaļā.

3 EFEKTĪVS DARBS KLASĒ

Darbs ar dažādiem skolēniem veido vienu no vislielākajiem izaicinājumiem Eiropas valstu skolās un klasēs. Iekļaušana var tikt organizēta dažādos veidos un dažādos līmeņos, bet būtībā tā ir skolotāju komanda, kam ir jāstrādā ar arvien pieaugošo skolēnu vajadzību dažādību gan skolā, gan klasē un kam ir jāpielāgo vai jāpasagatavo mācību programma tā, lai visu skolēnu vajadzības – gan skolēnu ar SIV, gan viņu vienaudžu – tiktu pietiekami apmierinātas.

Literatūras apskats, Spānija: Tāpēc, ja skolas vēlas turpināt pievērst uzmanību skolēnu heterogēnām (dažādām) īpatnībām, tām ir nepieciešams pārdomāt tādus aspektus kā skolas organizācija un darbība, koordinācijas un kooperatīva darba esamība skolotāju vidū, visas izglītojošās vides sadarbība, resursu un izglītības darba pieredzes izmantošana.

Vispārējais pētījums norāda uz vismaz septiņām faktoru grupām, kas liekas ir efektīvas iekļaujošā izglītībā. Nav pārsteidzoši, ka daži no tiem tika minēti arī mūsu pamatskolas izglītības pētījumā: kooperatīvās mācīšanas, kooperatīvās mācīšanās, problēmu risināšanas sadarbībā, heterogēnu grupu veidošanas, efektīvas mācīšanas pieejas. Papildus jau nosauktajiem divi faktori liekas ir tieši būtiski vidējās izglītības līmenim: mājas zonas sistēma un alternatīvās mācīšanās stratēģijas.

Sekojošajās sadaļās šie septiņi faktori ir definēti, paskaidroti un ilustrēti, izmantojot citātus no valstu apmaiņas braucienu ziņojumiem, situāciju izpēti un literatūras apskatiem.

(i) Kooperatīvā mācīšana

Skolotājiem ir nepieciešams sadarboties ar virkni kolēģu un viņiem ir nepieciešams praktisks un elastīgs kolēģu atbalsts. Dažreiz skolēnam ar SIV ir vajadzīga specifiska palīdzība ikdienas klases rutīnā. Šādos

gadījumos citi skolotāji un palīgpersonāls ierodas, lai palīdzētu, un, risinot elastības, labas plānošanas, sadarbības un komandas mācīšanas jautājumus, tiek nodrošināts izaicinājums.

Pētījums norāda, ka iekļaujošo izglītību pastiprina vairāki faktori, kurus var sagrupēt zem kooperatīvās mācīšanas nosaukuma. Kooperatīvā mācīšana attiecas uz visa veida sadarbību starp klases skolotāju un palīgskolotāju, skolotāju kolēģi vai kādu citu profesionāli. Kooperatīvās mācīšanas pazīme ir tā, ka skolēnu ar SIV nav jāizņem no klases, lai viņš saņemtu palīdzību, šī palīdzība var tikt sniegta klasē. Tas stimulē skolēnam piederības sajūtu un paaugstina viņa vai viņas pašcieņu, kas pats par sevi ir spēcīgs palīgs mācīšanās procesā.

Nākamā kooperatīvās mācīšanas pazīme ir tā, ka tā sniedz skolotāju izolācijas problēmas risinājumu. Skolotāji var mācīties viens no otra pieejas un nodrošināt atbilstošu atgriezenisko saiti. Rezultātā kooperācija ir efektīva ne tikai izziņas un emocionālā skolēnu ar SIV attīstībā, bet liekas, ka tā risina arī skolotāju vajadzības. Bieži valstu labas pieredzes situāciju izpētē tiek minēts, ka skolotāji ļoti vēlas mācīties no savu kolēģu izmantotās pieejas.

Situācijas izpēte, Īrija: *Skolai ir Skolas atbalsta komanda, kas sastāv no direktora, direktora vietnieka, skolotājiem-konsultantiem, mācību palīgskolotājiem, resursu skolotājiem un skolotājiem, kas nodrošina saikni starp mājām, skolu, pašvaldību. Šī komanda satiekas katru nedēļu, lai pārrunātu skolēnu ar uzvedības traucējumiem un mācību grūtībām vajadzības un plānotu, kādā veidā šīs vajadzības apmierināt.*

Situācijas izpēte, Austrija: *Komandas darbam nepieciešama palielināta komunikācijas un konfliktu vadīšanas spēja, lai varētu uzticēt uzdevumus un lai varētu konsultēties ar visiem iesaistītajiem. Šī darba daļa ir īpaši laikietilpīga. Tomēr komandas darbs un*

komandas mācīšanas metode ir īpaši aizraujoši aspekti visiem šajā darbā iesaistītajiem. Nepieciešamība strādāt ciešāk kopā nekā "normālas vispārizglītojošās vidusskolas skolotājiem" bija izšķirošais motivējošais faktors, lai uzsāktu šo uzdevumu. Komandas darbs un atbilstošā pieredzes apmaiņa tiek uztverti kā īpaši bagātinoši.

Ekspertu apmeklējums, Luksemburga: *Visi skolotāji pierakstīja savus novērojumus grāmatā, kas ir pieejama visiem tiem, kas ir iesaistīti noteiktās klases izglītošanā. Tā ir sava veida iekšēja komunikācija starp skolotājiem, kurā viņi dalās informācijā par skolēnu uzvedības traucējumiem un mācību grūtībām ar tiem, kas ar šiem skolēniem strādā.*

(ii) Kooperatīvā mācīšanās

Skolēni, kas palīdz viens otram, īpaši elastīgu un labi pārdomātu skolēnu grupu sistēmā, gūst labumu no mācīšanās kopā.

Izskatās, ka pētījums apliecina to, ka vienaudžu mācīšanās kopā vai kooperatīvā mācīšanās ir efektīva skolēnu mācīšanās procesā un attīstībā gan izziņas, gan sociāli emocionālajā jomās. Bez tam, nav nekādu pierādījumu tam, ka spējīgākie skolēni ciestu šādās situācijās, sakot, ka viņiem trūkst jaunu izaicinājumu un iespēju.

Tiek lietoti dažādi jēdzieni, lai aprakstītu pedagoģiskus paņēmienus, kad skolēni strādā kopā pāros: vienaudžu kopā mācīšanās, kooperatīvā mācīšanās un vienaudžu mācību gatavošana. Lielākajā daļā šo paņēmieni skolotājs veido heterogēnus pārus (dažkārt trijotnes) kurās vienam ir skolotāja loma otram skolnieka loma (un dažreiz ir arī novērotāja loma). Visas lomas ir abpusējas: mazāk spējīgais skolēns spēlē arī skolotāja lomu.

Šai pieejai ir nozīmīgs pozitīvs iespaids uz skolēnu pašpaļāvību un tajā pašā laikā tā stimulē sociālo saskarsmi vienaudžu vidū. Visi skolēni gūst labumu no kooperatīvās mācīšanās: skolēns, kurš skaidro vielu citam skolēnam, apgūst informāciju labāk un uz ilgāku laiku, un tā skolēna vajadzības, kurš mācās, tiek labāk apmierinātas, ja skaidro vienaudzis, kura sapratnes līmenis ir tikai nedaudz augstāks kā skolēnam, kuram skaidro.

legūtie dati norāda uz to, ka kooperatīvās mācīšanās pieeja ne tikai dod pozitīvus rezultātus, bet to ir arī relatīvi viegli īstenot.

Ekspertu apmeklējums, Zviedrija: *Mēs redzējām skolēnus, kas apsprieda savus uzdevumus ne tikai stundu laikā, bet arī starpbrīžos. Sadarbība ar skolas biedriem, kuriem ir speciālās vajadzības, ir dabiska situācija kādā attīstīties un pieredzēt empātiju. Skolēni mācās būt kopā, mācās ieklausīties citu domās.*

Starptautiskais literatūras apskats: *Visas klases kopā mācīšanās laiks tika noteikts divas reizes nedēļā pa piecpadsmit minūtēm. Skolotājiem lūdza izveidot heterogēnas komandas, kas sevī iekļāva trīs skolēnus ar dažādiem sekmju līmeņiem. Šajā mācību laikā katram skolēnam uzticēja spēlēt skolotāja, skolēna un novērotāja lomas. Skolotājs izvēlas problēmu vai uzdevumu, kas skolēnam ir jāveic un novērotājs nodrošina sociālo pastiprinājumu. Klases skolotājs izveidoja palīdzības paņēmienus.*

(iii) Problēmu risināšana sadarbībā

Problēmu risināšana sadarbojoties, attiecas uz sistemātisku pieeju nevēlamai skolēnu uzvedībai klasē. Tā sevī ietver skaidrus noteikumus klasē, par kuriem vienojas visi klases skolēni, kopā ar atbilstošiem uzvedības stimuliem un bremzējošiem faktoriem.

---

legūtie dati no valstu ziņojumiem un starptautiskā literatūras apskata parāda, ka problēmu risināšanas sadarbībā paņēmienu izmantošana samazina traucējumu skaitu un intensitāti stundu laikā.

Tiek uzsvērts, ka par efektīvu klases noteikumu izveidošanu vienojas ar visu klasi un vienojas arī par to, ka tie būs labi redzamā vietā klasē. Dažās no situāciju izpētēm noteikumi tika iekļauti kontraktā, ko parakstīja skolēni. Ir vairāki veidi kā izveidot klases noteikumus, bet situāciju izpētes norāda, ka ir nepieciešama speciāla sapulce katra mācību gada sākumā. Svarīgi ir arī, lai par klases noteikumiem un uzvedības stimuliem un bremzējošajiem faktoriem tiktu izstāstīts skolēnu vecākiem.

Ekspertu apmeklējums, Luksemburga: Klases kontrakta izveidošana: skolēni un skolotāji pārrunā un vienojas par desmit noteikumiem. Tas nozīmē, ka ikvienam ir jārespektē noteikumi un sava uzvedība ir jāpielāgo tiem. Šīs metodes mērķis bija sava veida problēmu risināšanas sadarbībā situācija.

Ekspertu apmeklējums, AK: Tika izmantota vienlīdzīgu iespēju politika, un tā tika atklāti parādīta uz klases sienām. Tika izmantots noteikts uzvedības kods. Ticības mācības stundas izmantoja, lai pastiprinātu šos uzvedības kodus. Skolas kopsapulces izmantoja kā atgriezeniskās saites platformu attiecībā uz skolēnu uzvedību. Klases un skolas noteikumus pārrunāja ar skolēniem. Tika uzrunāti arī vecāki, lai viņi atbalstītu sava bērna piekrišanu skolas darbības kodam. Viņiem bija jāparaksta vienošanās, lai apliecinātu savas saistības. Šādi kontrakti ar skolēniem un viņu vecākiem tika parakstīti katru mācību gadu.

Situācijas izpēte, Vācija: Nedēļas beigās notiek tā saucamie "piektdienas apļi" vai klases komitejas sanāksmes. Šajās sanāksmēs atskatās uz nedēļas notikumiem, tiek pārrunātas problēmas un kādi risinājumi tika kopīgi atrasti. Skolotāji, kā arī skolēni,

var izteikt kritiku un arī prieku, var pastāstīt par veiksmīgu pieredzi nedēļas laikā skolā.

(iv) Heterogēnu grupu veidošana

Heterogēnu skolēnu grupu veidošana attiecas uz izglītojošas vides īstenošanu, kurā viena vecuma skolēni paliek kopā jauktās spēju grupās. Jauktu spēju klases jēdziena pamatā ir vēlme izvairīties no skolēnu atlases un cienīt dabisku skolēnu īpašību dažādību.

Heterogēnu grupu veidošana un diferencētāka pieeja izglītībai ir nepieciešama un efektīva, ja jāstrādā ar atšķirīgiem skolēniem klasē. Tā izceļ principu, ka visi skolēni ir vienādi un skolēnu sadalīšana plūsmās vidusskolas izglītības posmā veicina skolēnu ar SIV marginalizāciju. Šādas organizatoriskas pieejas priekšrocības ir acīmredzamas izziņas un it īpaši emocionālā un sociālā līmenī. Tā arī veicina pieaugošo atšķirību pārvarēšanu starp skolēniem ar SIV un viņu vienaudžiem. Bez tam tā sekmē pozitīvas attieksmes veidošanos gan skolēnu, gan skolotāju vidū attiecībā pret skolēniem ar SIV.

Šie iegūtie dati ir ļoti svarīgi attiecībā uz valstu izteiktajām vajadzībām par, to kā strādāt ar atšķirīgiem skolēniem vienā klasē. Protams, heterogēnu grupu izveidošana ir arī priekšnosacījums kooperatīvam mācīšanās procesam.

Ekspertu apmeklējums, Norvēģija: Skolēnus grupē daudzos veidos dažādu iemeslu dēļ, viss ir atkarīgs no tā, kas notiek skolā vai kādus mērķus skola vēlas sasniegt. No sākuma visi skolēni skolā tiek grupēti pēc vecuma klašu grupās un tad katra klašu grupa tiek sadalīta divās klasēs, kas ļoti bieži turpmāk sadarbosies. Stundu laikā tiek izveidotas, dažāda lieluma mācību grupas – sākot ar pāriem un beidzot ar visu klasi, kas darbojas kopā.

Situācijas izpēte, Austrija: Vienu trešo daļu stundu

skolēni strādā pēc individuālajiem mācību plāniem, tādi mācību priekšmeti kā bioloģija vai ģeogrāfija galvenokārt tiek apgūti projektos, dažreiz tos māca, izmantojot starppriekšmetu saikni. Ikdienā dominē pāru darbs un grupu darbs. Skolēni netiek dalīti trīs spēju līmeņos (trīs dažādās telpās) vācu valodas, matemātikas un angļu valodas stundās, kā tas notiek parasti. Lielāko daļu laika skolēni atbilstoši savām spējām mācās vienu tēmu kopējā klasē.

(v) Efektīva mācīšana

Efektīva izglītība balstās uz pārraudzību, novērtēšanu un augstām cerībām. Ir svarīgi izmantot standarta mācību programmas struktūru. Tomēr daudzos gadījumos ir nepieciešama mācību programmas pielāgošana un ne tikai tiem, kam ir SIV zemākajā spēju līmenī, bet gan visiem skolēniem. Attiecībā uz skolēniem ar SIV šī pieeja ir noteikta un tas tiek veikts individuālo mācību plānu (IMP) ietvaros.

Situāciju izpēte uzsver svarīgas efektīvas mācīšanas pieejas, tādas kā pārraudzība, novērtēšana un augstas cerības. Visi skolēni gūst labumu no šīm pieejām, bet jo īpaši skolēni ar SIV. Efektīvas mācīšanas pieejas veicina plašas samazināšanos starp skolēniem ar un bez SIV. Nopietns apstāklis, kas izriet no valstu situāciju izpētes, attiecas uz IMP, kuriem vajadzētu atbilst normālas mācību programmas ietvaram.

Situācijas izpēte, Spānija: Mēs izmantojam vispārīzglītojošās skolas mācību programmu kā pamatu un tad ieviešam nopietnas izmaiņas, ļaujot skolēniem piedalīties pēc iespējas vairāk vispārējās izglītības procesā, tādā veidā viņi var justies integrēti skolā. Ir ļoti svarīgi, lai skolēni būtu pilnībā integrēti savā parastajā grupā. Lai garantētu viņu integrāciju, tiek veicināta viņu piedalīšanās grupā notiekošajās aktivitātēs un viņiem ir jā mācās kopā ar saviem klasesbiedriem vismaz trīs mācību priekšmetu

stundās, jāpiedalās individuālajās nodarbībās un fakultatīvajās stundās.

Situācijas izpēte, Islande: Lai gan lielāko daļu skolā pavadītā laika skolniece ir iekļauta klasē, liela daļa no mācību procesa organizācijas klasē ir individuālā mācīšana un individuālā mācīšanās. Skolniece galvenokārt strādā pie saviem individuālajiem uzdevumiem vai projektiem valodu, mākslas, islandiešu valodas un matemātikas stundās. Uzdevumi un darbs klasē tiek diferencēti gan matemātikas, gan valodu stundās. Viņas mācību materiāls ir pielāgots un pārveidots viņas spējām.

(vi) Mājas zonas sistēma

Mācību programmas īstenošana mājas zonas sistēmā radikāli mainās. Skolēni uzturas kopējā zonā, kas sastāv no divām trijām klases telpām, kurās notiek gandrīz viss izglītības process. Neliela skolotāju komanda ir atbildīga par sniegto izglītību šajā mājas zonā.

Kā tika norādīts iepriekš, palielinātā mācību priekšmetu specializācija un noteikta stundu organizācija vidusskolas posmā rada vairākus nopietnus traucējumus skolēniem ar SIV. Situāciju izpēte parāda, ka ir daudz atbilstošāki veidi kā tikt galā ar šo jautājumu. Mājas zonas sistēma ir viens no šādiem modeļiem: skolēni paliek savā teritorijā, kas sastāv no nedaudzām klašu telpām, un neliela grupa skolotāju pasniedz gandrīz visus mācību priekšmetus. Īpaši skolēniem ar SIV, tas palīdz attīstīt "piederības" sajūtu. Šāda pieeja veicina arī vēlmi nodrošināt stabilu un nepārtrauktu vidi un nepieciešamību organizēt nedalītu plūsmās izglītības procesu. Un beidzot, tā uzlabo skolotāju kooperāciju un nodrošina neformālas apmācības iespējas.

Situācijas izpēte, Zviedrija: Skolā ir apmēram 55 skolotāji. Viņi ir sadalīti piecās komandās pa 10-12

skolotājiem katrā. Katrai komandai ir jāatbild par 4-5 klasēm. Katra darba komanda ir finansiāli pašregulējoša un tai ir sava izglītības platforma, konkrēts skolas vīzijas plāns. Tas nozīmē, ka elastīgus darba paņēmienus, darba grafiku (...), tālākizglītību var noteikt dažādi katrā no piecām darba komandām gan skolotāju, gan skolēnu vidū. Skolēni ir dažādā vecumā vienā grupā un divi skolotāji māca gandrīz visus teorētiskos priekšmetus. Lai gan skolotāji ir specializējušies viena vai divu priekšmetu mācīšanai, šajā modelī viņi māca arī citus priekšmetus. Iemesls skolotāju skaita izmaiņai klasēs kā skolas direktors saka: "lai tiktu vaļā no smagās atmosfēras un konfliktiem starp skolēniem un starp skolotājiem un skolēniem. Jūs jūtat, ka vajadzētu būt citiem darba paņēmieniem, kas liktu skolēniem justies droši. Mēs skolā domājam, ka drošāka vide kļūtu, ja viens skolotājs būtu ar klasi kopā pēc iespējas vairāk". Tas nozīmē, ka daži skolotāji skolā māca priekšmetus, kuros viņiem nav kvalifikācijas. Bet direktors saka, ka šis modelis ir nostrādājis: "Pirmkārt, tāpēc, ka skolotājiem ir interese par šo citu mācību priekšmetu. Otrkārt, tāpēc, ka šie skolotāji saņem atbalstu no mācību priekšmeta metodiskā vadītāja, eksperta konkrētajā mācību priekšmetā".

Ekspertu apmeklējums, Norvēģija: Skola uzsver, ka katram klašu līmenim ir jābūt fiziskai, sociālai un akadēmiskai vienībai, kur visiem skolēniem ir stipra saikne ar savu klasi. Katras klases līmeņa komanda sastāv no diviem trijiem klašu audzinātājiem, speciālā pedagoga, resursu vai priekšmeta skolotāja un sociālā pedagoga un/vai asistenta. Komandai ir kopējs darba kabinets, tā pazīst visus bērnus un tai ir kopēja atbildība par visām klasēm šajā izglītības līmenī. Katras komandas dalībnieki atbalsta viens otru, sadarbojas plānojot savu darbu un sadarbojas ar skolēnu vecākiem.

Situācijas izpēte, Luksemburga: Ja iespējams, klasei būtu jāpaliek nemainīgai skolēnu sastāva ziņā

trīs gadus. Ir stingri noteikts skaits skolotāju, kas strādā ar vienu klasi, katrs skolotājs var mācīt vairākus mācību priekšmetus. Skolotāju skaits tiek samazināts līdz minimumam, lai nodrošinātu labu atmosfēru klasē. Nemainīga skolotāju komanda māca visus priekšmetus trīs gadus, lai stiprinātu skolēnu grupu un izveidotu labākas attiecības starp skolēniem un skolotājiem. Ir izveidota personalizēta klases telpa, kas nomierina skolēnus.

Ekspertu apmeklējums, Zviedrija: Skolā tiek izmantots divu skolotāju modelis - katrā klasē ir divu skolotāju komanda, kas lielāko daļu laika māca skolēnus kopā. Viņi māca gandrīz visus mācību priekšmetus, lai gan viņiem nav kvalifikācijas visos. Bez vispārējā pienākuma mācīt skolēnus, viņi tos novēro, novērtē, ja tas ir nepieciešams, un iesaka speciālos palīdzības pasākumus viņu izglītībā. Tā rezultātā skolotājam vienmēr ir partneris, ar ko plānot mācību procesu un aktivitātes, no kā iegūt atgriezenisko saiti un kas ir kompetents partneris, ar ko var vērot un novērtēt skolēnus.

Literatūras apskats, Austrija: Galvenie noteikumi veiksmīgai kooperācijai ir mazas un vadāmas komandas, pat ja dažus priekšmetus māca skolotāji bez nepieciešamās formālās kvalifikācija, un iesaistīto skolotāju vēlēšanās, un pastāv laba sadarbība.

Literatūras apskats, Norvēģija: Galvenais šajā modelī ir nodrošināt, lai visi skolēni bauda labas attiecības un lai viņiem būtu piederības sajūta, lai skolēni piedalītos un lai viņiem būtu ietekme klasē, lai būtu labi apstākļi kopējam darbam, kas palīdzētu veidot labu darbu klasē.

(vii) Alternatīvās mācīšanās stratēģijas

Alternatīvo mācīšanās stratēģiju īstenošana domāta

tam, lai mācītu skolēnus mācīties un kā atrisināt problēmas. Saistībā ar šīm stratēģijām skolēniem tiek piešķirta lielāka atbildība par savu mācīšanos.

Lai atbalstītu skolēnu ar speciālām vajadzībām iekļaušanu, pēdējo gadu laikā ir izveidoti vairāki modeļi, kas galveno uzmanību pievērš *mācīšanās stratēģijām*. Šajās programmās skolēns ne vien apgūst stratēģijas, bet arī apgūst, kā izmantot pareizu mācīšanās stratēģiju pareizajā laikā. Var strīdēties par to, vai, uzticot skolēniem lielāku atbildību par savu mācību darbu, tas sekmēs veiksmīgu iekļaušanas procesu vidusskolās. No valstīm iegūtā informācija liecina, ka, uzsvāru liekot uz skolēnu pašu mācīšanos, ir atrasta veiksmīga pieeja mācīšanās procesam.

Ekspertu apmeklējums, Zviedrija: *Skolēni paši vada savu mācību procesu. Viņi plāno savu mācību laiku; izvēlas mērķus un līmeņus, un kādā veidā sasniegt izvirzītos mērķus. (...) Cits piemērs kā attīstīt atbildības sajūtu ir stundu saraksta izstrādāšana. Stundu sākuma laiks no rītiem nav stingri noteikts, bet ir pusstundas starpbrīdis. Skolēni var izvēlēties, ja viņi atnāk vēlāk no rīta, tad ir jāpaliek skolā ilgāk pēc stundu beigām.*

Situācijas izpēte, Islande: *Skola liek uzsvāru mācību vides paplašināšanai un daudzu mācību metožu izmantošanai. Skolas darbiniekiem ir ļoti svarīgi, lai tiktu uzturētas pozitīvas attiecības ar skolēniem un lai skolēni būtu atbildīgi un neatkarīgi mācību procesā.*

Situācijas izpēte, Zviedrija: *Visiem skolēniem ir bijusi problēma uzdot jautājumus un lūgt palīdzību, jo tā ir lieta, ko viņi nav iemācījušies pamatskolā. Šajā modelī, kur atbildība par mācībām vairāk gulstas uz pašu skolēnu, jautājumu uzdošanai ir ļoti liela nozīme. Bet skolotājs saka: "Skolēni ir sākuši saprast, ka viņi skolā ir, lai mācītos, ka skolotāji ir, lai*

---

palīdzētu viņiem saprast, un tāpēc viņiem ir jālūdz palīdzība”.

Šajā un iepriekšējās nodaļās ir aprakstīti vairāki efektīvi paņēmieni, ko izmantot vidusskolās. Šie paņēmieni veicina iekļaujošās izglītības procesa realizāciju, tādas izglītības realizāciju, kas galveno uzmanību pievērš mācību programmas nodrošināšanai visiem skolēniem. Būtu jāuzsver, ka ir vairāki veidi kā sasniegt šo mērķi, bet situāciju izpēte ir parādījusi, ka īpaši efektīva ir iepriekšminēto paņēmienu kombinācija. Nākošajā nodaļā tiek prezentēts pārskats par to, kādi nosacījumi ir nepieciešami, lai īstenotu šos paņēmienus.

4 IEKĻAUŠANAS NOSACĪJUMI

Šī pētījuma mērķis bija noteikt tos paņēmienus mācību programmas realizēšanai, kas darbotos iekļaujošās klasēs. Tomēr ir arī daudzi priekšnosacījumi iekļaujošai izglītībai. Literatūra (teorētiskie pētījumi), kas tika izpētīta, kā arī situāciju izpēte un ekspertu diskusijas, atklāj, ka ir virkne nosacījumu, kas ir jāievēro attiecībā uz veiksmīgu iekļaušanu. Turpinājumā sekos pārskats par šiem ieteiktajiem nosacījumiem.

Skolotāji

Attīstiet pozitīvu skolotāju attieksmi:

Literatūras apskats, Spānija: (...) šķiet, ka daži skolotāji pārāk viegli iemācās, kā "nošķirt" mūsu skolēnus, uzskatīt, ka "šie" skolēni pieder palīgskolotājam (...), viņi ir "speciālie" (...), par ko jārūpējas citiem "speciālistiem".

Veidojiet "piederības" sajūtu:

Ekspertu apmeklējums, Luksemburga: Skolēnus ar SIV uzskata par cilvēkiem ar īpašu un vienreizēju pieredzi un identitāti. Skolotāji centās darīt tā, lai skolēni justos kā ģimenes locekļi un arī kā sabiedrības locekļi, tādā veidā ceļot viņu pašcieņu. Izmantojot savstarpēju klases sadarbību (ieskaitot arī skolotāju) nepārtrauktas pūles, kas tika veltītas skolēnu pašapziņas celšanai.

Literatūras apskats, Šveice: Klasē tiek uzsvērta "mēs" apziņa, kas veicina visu skolēnu sociālo integrāciju. Bez tam ir nepieciešamas pietiekamā daudzumā situācijas, kurās skolēni patiešām var strādāt, izjust un mācīties kopā – pārāk liela segregācija padara vienotības sajūtu neiespējamu.

Ieviesiet atbilstošas pedagoģiskās prasmes un laiku pārdomām:

Situācijas izpēte, Norvēģija: Vienlaicīgi tam, ka mēs ņemam vērā un balstām savu darbu uz skolēnu

akadēmiskajām un sociālajām prasmēm, mums ir jāļauj arī skolotājiem attīstīt savas prasmes. Tādēļ mēs esam piedāvājuši skolotājiem virkni kursu par to, kā (...) novērst lasīšanas un rakstīšanas grūtības. Bez tam mēs plānojam, kā skolotājus nodrošināt ar kursiem par uzvedības traucējumiem, tā, lai viņi zinātu, kā rīkoties, ja viņi sastopas ar tādiem gadījumiem. Mēs esam arī ieinteresēti, lai nodrošinātu skolotājiem nepieciešamo laiku pārdomām un pārrunām par kopējām problēmām un pieredzi.

Literatūras apskats, Francija: Mācību process un informācija ir galvenie priekšnosacījumi veiksmīgai integrācijai izglītībā. Visi eksperimenti apraksta mācību procesu un informācijas apmaiņu starp skolotājiem, citiem pedagogiem, mediķiem, vecākiem un skolēniem pirms pašas integrācijas un integrācijas laikā (...) Integrācijas izaicinājumi, traucējumu specifika, tās ietekme uz mācību spējām, ir iepriekš iegūstama informācija un ir ļoti būtiska, lai novērstu parastos iebildumus tad, kad profesionāļu komanda saņem vienu vai vairākus pusaudžus ar SIV un kad tiek veidots dinamisks un personīgi labvēlīgs līdzdalības process.

Skola

Īstenojiet visas skolas pieeju:

Situācijas izpēte, AK: Turpretim, kur tas ir iespējams, pamatojoties uz veidu kā lielākajā daļā pamatskolu ir organizēts mācību darbs, atsevišķam skolotājam nodrošināt iekļaujošu klasi, kurā grupai skolēnu tiek realizēta liela daļa mācību programmas, nav iespējama vidusskolās, kur neizbēgami ir mācību priekšmetu specializācija un skolēni dodas pie dažādiem skolotājiem, mainot klašu telpas. Atsevišķam skolēnam netiks apmierinātas viņa/viņas vajadzības, ja visi skolotāji nestrādās efektīvi attiecībā uz šīm vajadzībām.

Literatūras apskats, Spānija: Jo izteiktāka kolektīvās atbildības sajūta vidusskolā, jo labāk izglītības vide atsaucas uz šo skolēnu vajadzībām. Dažu skolēnu grūtību kolektīvā apzināšanās ir daudz efektīvāka nekā daudzu skolotāju personiskā griba, kas atbild par atbilstoša mācību procesa nodrošināšanu šiem skolēniem.

Nodrošiniet elastīgu atbalsta struktūru:

Literatūras apskats, Šveice: Vispārīzglītojošās skolas skolotāju un speciālās izglītības skolotāju komandas mācību metode piedāvā daudzas priekšrocības. Skolēns paliek savā klasē un viņam nav no tās jāiziet, lai saņemtu speciālā skolotāja palīdzību. Arī citi skolēni var gūt labumu un var iepazīties ar speciālās izglītības skolotāju. Abi skolotāji var mācīties viens no otra profesionāli, var palīdzēt viens otram grūtās situācijās un abi var pilnveidoties.

Situācijas izpēte, Grieķija: Mācību priekšmetu un palīgskolotāju sadarbība laika gaitā ir pakāpeniski uzlabojusies. Klases dinamika ir pietiekoši mainījusies un klases atbildes reakcija ir pozitīva. Mācību priekšmetu skolotājs vairs nav viens un domu apmaiņa un pārdomas par izmantotajām metodēm palīdz mainīt un pārveidot stratēģijas, ņemot vērā skolēnu vajadzības.

Attīstiet vadības līmeni skolā:

Ekspertu apmeklējums, AK: Skolas direktors ir ļoti profesionāls, prasmīgs un ar iztēli apveltīts vadītājs. Viņš veicina labas skolas vides veidošanos. Viņš savā amatā ir jau ilgu laiku, tāpēc pazīst skolu ļoti labi. Ir strādājis par parastu priekšmeta skolotāju skolā un tāpēc viņš liekas var saprast tos apstākļus, kādos skolotājiem ir jā māca, un saprot arī skolēnu mācību vides apstākļus.

Situācijas izpēte, Portugāle: Skolas administrācijas padomei ir liela vara, ko visi pieņem. Visus iekšējos noteikumus skolas darba attīstībai pieņem skolas pedagoģiskā padome un tie tiek ietverti skolas iekšējās kārtības noteikumos, kas tiek stingri ievēroti.

Ārējie nosacījumi

Īstenojiet skaidru valsts politiku:

Situācijas izpēte, Islande: Reikjavikas izglītības pārvaldei (RIP) ir nesen pieņemta politika attiecībā uz speciālo izglītību. Speciālās izglītības politika balstās uz iekļaujošu apmācību un praksi, kad katra skola nodrošina pakalpojumu sniegšanu visiem skolēniem ar vai bez traucējumiem. Lai apmierinātu skolēnu vajadzības vispārējās izglītības klasē, RIP iesaka skolām izmantot alternatīvas mācīšanas metodes un kooperatīvo mācīšanu, diferencētu pieeju visiem skolēniem, izmantot vairāku līmeņu uzdevumus un projektus, un izveidot individuālu mācību programmu skolēniem ar speciālām vajadzībām.

Situācijas izpēte, Īrija: Vairākas Īrijas valdības ir pieņēmušas “vispārīgu” pieeju izglītībai pēc pamatskolas, kā pretstatu divpusējai pieejai, ko labprāt izmanto citas Eiropas valstis. Šī politika iedrošina visu skolēnu izglītošanu otrā līmeņa skolās un meklē plašas mācību programmas izmantošanas iespējas, kas būtu piemērota skolēnu grupas spējām un interesēm.

Nodrošiniet elastīgu finansēšanas sistēmu, kas veicinātu iekļaušanu:

Ekspertu apmeklējums, AK: Skola izmanto savas tiesības nolemt, kā izmantot tai pieejamos finansu līdzekļus. Nauda tiek piešķirta vissteidzamākajām vajadzībām. Piemēram, papildus skolotāju algošanai ir priekšroka salīdzinājumā ar skolas uzturēšanas

---

izdevumiem, remontdarbiem un lielākas pieejamības nodrošināšanai.

Veidojiet ar iztēli bagātu vadību pašvaldības līmenī:

Ekspertu apmeklējums, Norvēģija: Sekojošiem nosacījumiem ir pozitīva ietekme uz darbu skolā: ar iztēli bagāta vadība skolas līmenī un vietējās pašvaldības līmenī un tām ir kopēja vīzija un pieeja skolēniem ar SIV. Valsts un vietējo politiķu atbalsts ir ļoti svarīgs.

Situācijas izpēte, Dānija: Vietējā pašvaldība ir pieņēmusi attīstības programmu attiecībā uz iekļaušanu un skolēnu attīstību, un labklājību. Galvenais mērķis ir paturēt pēc iespējas vairāk bērnu un jaunu cilvēku parastajos dienas centros un vispārīzglītojošās skolas sistēmā, un radīt nepieciešamo struktūru viņu attīstībai un labklājībai.

Izveidojiet reģionālu sadarbību:

Situācijas izpēte, Portugāle: Specializētais izglītības atbalsta dienests sastāv no speciālajiem atbalsta skolotājiem, psiholoģiski konsultatīvā dienesta un sociālās izglītības atbalsta dienesta, un visu šo profesionāļu vidū ir laba sadarbība (piem. sagatavojot skolēna pāreju no pamatskolas uz vidusskolu, aprakstot un pārrunājot bērnu lietas, veidojot IMP un novērtējot skolēnus).

Situācijas izpēte, Īrija: Ir paredzēts, ka Valsts izglītības psiholoģiskais dienests spēlēs galveno lomu vispārējās sistēmas izveidošanā, kas identificēs visus skolēnus ar mācību grūtībām un traucējumiem un palīdzēs tiem. VIPD svarīgs darbības princips ir ciešu sakaru uzturēšana ar psiholoģiskajiem un citiem dienestiem, ko nodrošina un finansē Reģionālās veselības aprūpes padomes.

5 SECINĀJUMI

Starptautiskajos literatūras apskatos, 14 Eiropas valstu situāciju izpētē, ekspertu apmeklējumos piecās valstīs, kā arī dažādās diskusijās, kurās piedalījās eksperti un Eiropas Aģentūras nacionālie koordinatori, tika plaši pētītas iekļaujošās klases vidusskolās. Šis pētījums ir mēģinājis atklāt, analizēt, aprakstīt un izplatīt informāciju par efektīvu darbu klasē iekļaujošā vidē.

Pētījums parāda, ka daudzi paņēmieni, kas šķita efektīvi pamatskolās veicina arī efektīvu iekļaušanu vidusskolās: kooperatīvā mācīšana, kooperatīvā mācīšanās, problēmu risināšana sadarbojoties, heterogēnu grupu veidošana un efektīva mācīšana. Bez tam mājas zonas sistēmas ieviešana un mācību procesa pārstrukturizācija liekas ir paši svarīgākie paņēmieni vidusskolas līmenī.

Situāciju izpēte izcēla katra atsevišķā faktora nozīmīgumu. Tomēr ir nepieciešams uzsvērt: dažu situāciju izpēte šķiet parādīja, ka vairāku šo paņēmienu *kopums* ir svarīgs efektīvam darbam klasē iekļaujošās vidusskolās.

Īpaši, “mājas zonas sistēma” – vieta, kas sastāv no divām trim klašu telpām un kur (neliela) skolotāju grupa nodrošina visu mācību programmas apgūšanu stabilā vidē – liekas ir svarīga un efektīva.

Pētījums arī parāda, ka iekļaušana vidējās izglītības līmenī ir realitāte: daudzas valstis ir iesniegušas ziņojumus, kas uzrāda, ka skolēni ar mācību grūtībām un citām speciālajām vajadzībām var gūt labumu no vispārīzglītojošajās skolās izmantotajiem mācību paņēmieniem.

Situācijas izpēte, Vācija: Vecāku karstā vēlēšanās un stiprā griba bija iemesls, lai N. saņemtu integratīvu izglītību. Ja viņa būtu palikusi skolā bērniem ar garīgiem traucējumiem, izaicinājumi, kas viņai būtu piedāvāti būtu neatbilstoši zemi meitenes spējām, kam savukārt būtu tālejošas izziņas darbības sekas.

Literatūras apskats, Spānija: *Cita pieredze uzrāda, ka iekļaušanai parastajās klasēs ar pielāgotu atbalstu skolēna speciālajām vajadzībām grupas kontekstā, ir pozitīva ietekme uz skolēnu mācību procesu, pašcieņu un pašapziņu un tajā pašā laikā uzlabo viņu attiecības ar draugiem.*

Nobeigumā ir jāpasaka par pārmaiņu vadīšanu vidējās izglītības sektorā. Daudzas skolas, kas ir aprakstītas situāciju izpētē un apmaiņas braucienu ziņojumos daudzu gadu laikā ir veikušas attīstības procesa izmaiņas. Pārmaiņu procesi šajās vidusskolās dažreiz ir ļoti pamatīgi aprakstīti un šie ziņojumi ir bagāts informācijas avots katrai skolai, kas plāno attīstīt iekļaušanu.

Situācijas izpēte, AK: *Skola ir unikāla tajā ziņā, ka pieraksti par tās sākotnējo virzību uz iekļaušanu, kas bija 1981.gada Izglītības Likuma rezultāts, tika publicēti grāmatā, ko uzrakstīja skolas direktors un Mācību atbalsta dienesta vadītājs, kas skolā strādāja 80.-tajos gados (Gilberts un Hārts, 1990.)*

Šī Eiropas Aģentūras pētījuma nodoms bija parādīt iegūtos datus un uzdot jautājumus, kurus ir vērts pārrunāt valsts, vietējās pašvaldības un skolas līmenī. Pētījums parāda, ka iekļaušana ir realitāte vidējās izglītības līmenī un ir daudz un dažādi veidi, kā spert pirmos soļus efektīvas iekļaujošas izglītības īstenošanā vidusskolās. Tiek cerēts, ka šis ziņojums dos vismaz dažas idejas, kā un kur šie soļi varētu tikt sperti un kādos apstākļos tos būtu jāspēr, lai spertie soļi būtu patiešām efektīvi skolēniem ar speciālām izglītības vajadzībām.

NORĀDES

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra / Meijers, K.J.V. (Redaktors) (1998). **Integrācija Eiropā: Pakalpojumu nodrošināšana skolēniem ar speciālām izglītības vajadzībām.** Middelfarta, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra.

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra / Meijers, K.J.V. (Redaktors) (2003). **Speciālā izglītība Eiropas valstīs 2003. gadā: tendences un pieejamie pakalpojumi 18 Eiropas valstīs.** Middelfarta, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra.

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra / Meijers, K.J.V. (Redaktors) (2003). **Iekļaujošā izglītība un darbs klasē.** Middelfarta, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra.

Gilberts, K. un Hārts, M. (1990). **Ceļā uz integrāciju: speciālā izglītība vispārizglītojošās skolās.** Londona, Kogan Page.